

TÁNC AZ IRODALOMBAN

RECENZIÓ WEIJIE RING *TANZ IN DER LITERATUR* CÍMŰ MONOGRÁFIÁJÁRÓL*

Ujvári Hedvig PhD, habil. egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Kommunikáció- és Médiatudományi Intézet

Weijie Ring *Tanz in der Literatur* című monográfiája első látásra akár filológiai vizsgálatot is sejtethetne: tánc az irodalomban 1750 és 1850 között. A kötet azonban már a bevezetéstől kezdve világossá teszi, hogy a tánc nála semmiképpen sem dekoratív motívum vagy alkalmi társasági jelenet. A szerző azt állítja, hogy a tánc a 18–19. század fordulójának egyik legérzékenyebb kulturális indikátora, olyan intermediális alakzat, amely különös pontossággal regisztrálja a modern európai kultúra kialakulásának finom mozgásait: a társadalmi mobilitás új formáit, a nemi identitások átrendeződését, az érzelmekről való gondolkodás átalakulását, a testkultúra változásait és az esztétikai formák közti határok fellazulását. A *Sattelzeit* fogalmához kapcsolódva Ring úgy olvassa az 1750 és 1850 közötti irodalmat, mintha a tánc egyfajta „érzékenységi felület” volna, amelyen keresztül a korszak saját modernségét próbálja megérteni.

A bevezetés elméleti erejét az adja, hogy a táncot nem tematizált jelenetek soraként, hanem intermediális problémaként írja le. A tánc Ring értelmezésében olyan határjelenség, amely a mozgás, ritmus, testiség és térbeliség tapasztalatát viszi át a verbális médiumba. Éppen ez különbözteti meg megközelítését a hagyományos tánc történeti és koreográfiai vizsgálatoktól: Ring nem koreográfiákat rekonstruál, hanem azt kutatja, miként válik a tánc poétikai, társadalmi és szimbolikus szervezőelvvé az irodalomban. A tánc a szövegben nem „szerepel”, hanem működik: átalakítja a narratív ritmust, az érzelmi időbeliséget, a társas helyzetek értelmezését és a szereplők önazonosságát. A bevezetés egyik legjelentősebb hozzájárulása, hogy éles distinkciót tesz a „tánc és irodalom”, a „tánc az irodalomban” és az „irodalom a táncban” kategóriái között. Ring monográfiája tudatosan az elsődlegesen irodalmi orientációjú megközelítéshez tartozik: a táncot mint irodalmi jelenséget vizsgálja, amely a szövegformálás mélyrétegeit is alakítja.

A négy nagy fejezet ennek megfelelően egymásra épülő értelmezési horizontot hoz létre. Az első fejezet a táncot mint társadalmi szeizmográfot mutatja be. Ring olvasatában a 18–19. század fordulójának báltermei miniatűr társadalmi terek, ahol a testek elhelyezkedése, mozgása és egymáshoz való viszonya érzékenyen tükrözi a rendi struktúrák fellazulását és a polgári modernizáció előretörését. Zachariae *Der Renommist*jében a „Stutzer” alakja a társadalmi szerepjáték túlhajtott karikatúrája: tánca nem élvezetből fakad, hanem a státusz demonstrációjának görcsös kényszeréből.

* A magyar nyelvű kézirat első változata 2025. november 16-án érkezett szerkesztőségünkbe.

A mozdulatok modorossága itt egyszerre esztétikai és társadalmi jelenség, amely azt mutatja, mennyire performatív és kiszámított a korszak társadalmi önreprezentációja. Ezzel szemben Goethe *Werther*-ében a menüett, a kontratánc és a valcer sorrendje allegorikus rendet alkot: a régi hierarchiakat kifejező menüett fokozatosan adja át helyét a horizontálisabb kontratáncnak, majd a modern érzelmi intenzitást megtestesítő valcernek. A bál a regényben nem pusztán helyszín, hanem mikrotársadalmi laboratórium, ahol a szereplők érzelmi és társadalmi mozgásai ugyanazon ritmus mentén szerveződnek, mint maga a tánc. Ring értelmezése azért meggyőző, mert képes a jól ismert irodalmi jeleneteket mozgáseesztétikai dimenzióval gazdagítani anélkül, hogy felszínesen alkalmazná a „tánc mint metafora” toposzát: nála a tánc valódi strukturáló elv.

A második fejezet a tánc nemi dimenzióit vizsgálja. Grimm *Aschenputtel* (*Hamupipőke*) című meséjében a bál mint rítus a női láthatóság, kiválasztottság és társadalmi pozicionáltság tere. Ring itt azt mutatja meg, hogy a női test olvashatósága – a ruha, a cipő, a láb formája, a mozdulat könnyedsége – hogyan válik a nemi identitás performatív kódjává. Arnim *Hollin's Liebelebenje* és Dorothea Schlegel *Florentinje* már árnyaltabb képet nyújtanak: e művekben a tánc nem a társadalmi rítus része, hanem alternatív tér, ahol a női szereplők ideiglenesen kilépnek a rájuk osztott szerepekből és másféle testi jelenlétet próbálnak ki. A tánc itt a szabadság átmeneti tere, amely ugyan nem szünteti meg a társadalmi korlátokat, de lehetővé teszi azok időleges felfüggesztését. Különösen emlékezetes Ring olvasata Hoffmann Olimpiájáról: az automata gépies tánca a modern elidegenedés, a vágy-projekció és a nemi kommunikáció kiüresedésének metaforája. A „tökéletes tánc” groteszkké válik, mert hiányzik belőle az emberi jelenlét és az érzelmi válaszkészség – ez a felismerés a tánc pedagógiai és társadalomkritikai értelmezése számára is fontos tanulság, hiszen rávilágít a tanult gesztusok gépiesítésének veszélyére.

A harmadik fejezet a táncot esztétikai-poétikai szervezőelvként tárgyalja. Ring itt már nem az ábrázolt jelenetekre koncentrálna, hanem arra, hogyan épül be a tánc formamodellként a szöveg mélystruktúrájába. Goethe *Alexis und Dora* című idilljében a tánc nem jelenik meg explicit módon, mégis áthatja a szöveg ritmusát: a közeledés és eltávolodás, a lassú és gyors mozgások, a természet ritmusai és az érzelmi hullámzások egyfajta „táncpoétika” részei. A harmónia itt nem statikus állapot, hanem az állandó elmozdulások finom egyensúlya. Ring érzékenyen mutatja meg, hogyan válik a mozgás nemcsak metaforává, hanem poétikai mintává: a tánc nem arról szól, amit a szöveg mond, hanem arról, ahogyan mondja. Schiller *Die Braut von Messina* című tragédiájában ugyanez a logika rituális formát ölt. A kar be- és kivonulásai, a térbeli elrendezések ismétlődése és a jelenetek koreografikus rendje olyan mozgástörvényt hoz létre, amely a tragikus vég elkerülhetetlenségét teszi érzékelhetővé. A szereplők mintha egy előre megkomponált tánc állomásain haladnának végig: a tragikus struktúra itt valóban mozgásban lévő sorsmechanizmusként jelenik meg. Fouqué *Undineja* pedig a táncot a természetfölötti identitás esztétikai nyelvévé emeli: Undine hullámmozgás, irányt változtató mozgása egyszerre jelképezi a vízhez kötött ontológiai másságot és a romantikus érzelmi intenzitást.

A negyedik fejezet a táncot az affektusok időbeliségének modelljeként írja le. Ring Kleist klasszikus *Über das Marionettentheater* című esszéjéből indul ki, ahol a marionett mozgásának tökéletessége a tudattól megszabadított test ideálját hordozza:

a mozdulat azért tiszta, mert mentes a reflexió és a kétely súlyától. A marionett tánca egyszerre metafizikai és affektív forma: olyan állapotot jelez, amelyben a mozgás a lélek legelemibb dinamikáját tükrözi. Ezzel szemben Eichendorff romantikus táncjelenetei az érzelmi ambivalencia tereit jelenítik meg: a vágy, a boldogság, a melankólia és a félelem egyszerre van jelen azokban a terekben, ahol a szereplők kilépnek a hétköznapi időből és olyan érzelmi állapotba kerülnek, amelyet a verbális kommunikáció nehezen tudna megragadni. Ring egyik legeredetibb megállapítása, hogy a 19. századi táncjelenetek lélektani kompozíciókként olvashatók: a ritmusváltások, gyorsulások, lassulások, ismétlődések mind olyan affektív mintázatok, amelyek a belső érzelmi folyamatok mozgását teszik érzékelhetővé. A tánc tehát nemcsak kifejez, hanem strukturál: a mozgás mintázata rendezi az érzelmek időbeliségét.

A Ring monográfiájának egyik legnagyobb erőnye, hogy a táncot nem tematikus motívumként, hanem mediális paradigmájaként írja le. A tánc nála olyan csomópont, ahol test, társadalom, esztétikum és érzelem találkozik. Ez a megközelítés különösen termékeny a tánc- és művészetpedagógia szempontjából is. A könyv implicit módon azt üzeni, hogy a tánc nem csupán előadható vagy tanítható mozgásforma, hanem olyan tudás, amely a kultúrát, a szubjektumot és az érzékelést egyaránt formálja. A tánc történeti funkciói – társadalmi szereptanulás, nemi identitások performativitása, ritmus- és formaérzék kialakítása, érzelmi önszabályozás – máig jelen vannak a táncnevelés gyakorlatában. Ring érvelése azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy a tánc mint formaelv „gondolkodik”: nem pusztán kifejez, hanem értelmez, modellez és szervez. A tánc a szövegben ugyanúgy mozgásrendet teremt, mint a testben; a koreográfia ugyanúgy struktúrát hoz létre, mint a narráció.

Tanz in der Literatur így nemcsak irodalomtudományi szempontból jelentős munka, hanem tágabban is hozzájárul ahhoz, hogy a táncot a kulturális tudás és a nevelés egyik központi médiumaként gondoljuk el. Ring könyve olyan perspektívát kínál, amelyben a tánc a modern európai szubjektum alakulásának, a társadalmi rend átrendeződésének és az érzelmi kultúra finomodásának egyik legeredetibb dokumentuma. Éppen ezért a kötet nem csupán a táncról foglalkozó szakemberek, hanem mindazok számára izgalmas, akik a test, a mozgás, az érzelem és az esztétikum történeti kapcsolatait szeretnék mélyebben megérteni.

Ring, W. (2021). *Tanz in der Literatur: Zum kulturgeschichtlichen und ästhetischen Wandel in der Sattelzeit (1750–1850)*. De Gruyter. (*Germanistische Forschungen, Neue Folge*, 157). 359 pp.